

Cultura

Història: Andorra a la Guerra Civil espanyola

Els altres morts a les cunetes

Abadia de Montserrat publica el 'Diccionari biogràfic de la persecució religiosa de 1936 a Catalunya', la monumental monografia pòstuma de Francesc Badia. L'exveguer episcopal hi passa llista als 2.500 morts in odium fidei a la rereguarda republicana.

A. L.
ANDORRA LA VELLA

Costa saber per on començar perquè tots aquests episodis, tots, són tan tristos, tan tràgics i –en ocasions– tan macabres que es fa difícil triar, perquè triar-ne uns significa deixar els altres en silenci i aquí no hi cap gradació: quan el que t'espera és la mort, una mort brutal, gratuïta i injusta, tots són igualment dignes de compassió. I tots generen, quasi 90 anys després, una espurna d'indignació. Mirin el cas de mossèn Josep Moles (la Seu, 1882-1936), canonge de la catedral de Santa Maria i rector del seminari. Diu Francesc Badia (Montblanc, 1923-Sant Julià de Lòria, 2020) que en esclatar la Guerra Civil espanyola i la persecució religiosa que li va seguir els primers mesos a la rereguarda republicana, mossèn Josep va preferir quedar-se a casa abans que fugir. El bisbe Guitart –que a finals de juliol del 1936 sí que va passar a Andorra– el va nomenar vicari general suplent. I de moment sembla que se'n va sortint. Fins que un dia de mitjans agost una parella de milicians de la FAI el van anar a buscar a casa amb ordres d'endur-se'l "a declarar". Un subterfugi habitual, aquest d'endur-se un sospitós a "declarar", que no augurava mai res de bo. De fet, diu Badia que acostumava a acabar en un revolt de carretera, amb l'infortunat executat de forma sumàrrima.

En el cas de mossèn Josep va ser encara pitjor. Després de declarar el van tancar a l'antic convent de la Sagrada Família, convertit en presó, i no en va sortir fins al 25 d'agost. Ell i mossèn Pere Travé: "Els portaren al camp dels Prats, entre els quilòmetres 3 i 4 de la carretera d'Andorra, els lligaren estretament d'espallles, i ben ruixats de gasolina, els cremaren vius. Finalment, entre rialles i escarnis, uns trets acabaren aquella tràgica agonía". Ho explica Badia al *Diccionari biogràfic de la persecució religiosa de 1936 a Catalunya*, la monumental monografia pòstuma de l'últim veguer episcopal que veu ara la llum a Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Un patracol que s'enfila a les 600 pàgines, en la línia de *Mons. Justí Guitart i el seu temps* i *Els camps de treball a Catalunya durant la Guerra Civil*, en què repassa un a un els més

Badia, el febrer del 2019 en la presentació de 'Muralls medievals i guerres de setge'.

AJUNTAMENT DE LA SEU D'URGELL / ARXIU COMARCAL DE L'ALT URGELL

El comitè de la Seu a l'antic camp de futbol del Navarro, abans del maig del 1937.

de 2.500 religiosos, sacerdots, novicis, seminaristes, bisbes i també laics assassinats entre el juliol del 1936 i el març del 1939 a les diòcesis catalanes. Ell en diria martiritzats, perquè van ser executats in odium fidei, per causa de la seva fe catòlica.

El que té de pertorbador el cas de mossèn Josep Moles és que no va ser una excepció ni un cas aïllat, sinó que dos milers i mig llargs d'homes i de dones van seguir la seva dissort i pels mateixos motius. I tot això, recordem-ho, a la rereguarda republicana. Una xifra que convé posar en context: gairebé

una de cada tres persones assassinades a Catalunya durant la Guerra Civil "ho foren per raó de l'odium fidei", com diu l'historiador i acadèmic Josep Maria Sans a la introducció del I volum.

DESTÍ FATAL

Badia n'ha recollit en una succinta fitxa personal "la tasca o ministeri que desenvolupava, el tipus d'eclésiàstic o religiós, l'orde o la congregació a què pertanyia, les peripècies suportades fins a la detenció, els sofriments patits durant l'empresonament, les circumstàncies de l'execució i la data de

la mort". Perquè totes aquestes vides acaben davant d'un escamot d'execució en un mur, un revolt de carretera o una cuneta. Una a una, fins a 2.500.

El de mossèn Josep és un dels casos més brutals, però es fa difícil graduar la sevícia quan el resultat és la mort. I ho saben tant els botxins com el reu. Badia recull naturalment el destí fatal dels dos únics clergues andorrans "màrtirs" de nacionalitat andorrana que coneixen. Un, mossèn Jaume Calvet, rector de Bellver d'Ossó: "Amb la documentació en regla, i més encara, comptant amb el visat del Comitè de la Seu, sortí d'aquesta ciutat amb cotxe de línia cap al Principat d'Andorra. Anava amb ell el germà Henri Chamayou, de nacionalitat francesa i director del col·legi La Salle. En arribar prop de Cortingles un camió amb anarquistes de la FAI els tallà el pas dient: 'Señores Chamayou y Calvet, bajad. Este no es vuestro sitio. Subid con nosotros'. Els mataren a l'entrada del pont Trencat sobre el riu Valira". L'altre, mossèn Pasqual Planes (Sant Julià, 1868), rector de Talarn: "L'alcalde de la vila li aconsellà que marxés a Andorra, però no es veié amb cor de fer-ho. L'acomodaren en una casa deshabitada del poble i a la nit li portaven discretament el menjar. Algú ho veié i el denuncià. El 17 d'agost del 1936, a les 8 del matí, anaren a buscar-lo uns milicians de Tremp i l'assassinaren al cementiri d'aquella ciutat".

Tornem-ho a dir: són tres casos entre 2.500, alguns de coneguts –el del bisbe Irurita, el dels maristes vilment enganyats per Eroles– però la majoria anònims, com el de mossèn Josep Duró, ecònom de Montanissell, detingut quan fugia cap a Andorra, alliberat, novament detingut i assassinat finalment a Organyà: "El seu cos fou llençat el riu Segre". O el de mossèn Pere Massana, rector de Vilamitjana, descobert a Sant Joan Fumat quan pretenia entrar a Andorra per Fontaneda amb mossèn Carles Huguet, rector d'Adrall: "Mossèn Huguet, ja envellit, no podia córrer, i mossèn Massana no volgué abandonar-lo. Detinguts tots dos foren portats a la presó de la Seu. Mossèn Huguet fou alliberat gràcies a la intervenció d'un milicià que n'havia rebut favors. Mossèn Massana va ser assassinat al cementiri de la Seu el 22 de setembre del 1936".